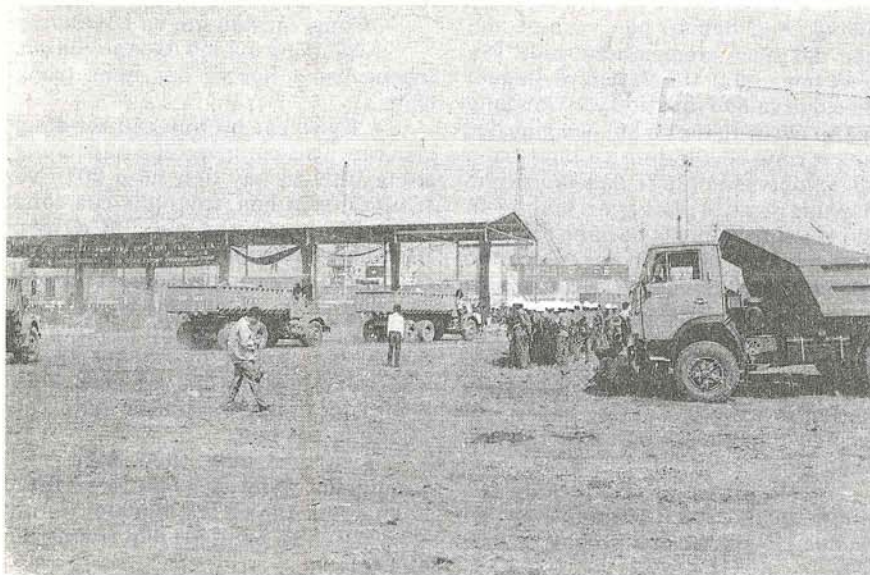

ĐẶC KHU KINH TẾ

Lịch sử phát triển của đặc khu kinh tế (ĐKKT) khởi đầu từ các khu thương mại tự do cổ đại đã từng tồn tại tại cách đây 2500 năm ở một số nước thịnh vượng như: La Mã, Hy Lạp, Trung Quốc... Đến cuối thế kỷ 19, đầu thế kỷ 20 các khu kinh tế tự do phát triển không ngừng, ngày càng đa dạng, phong phú, chuyển dần từ hoạt động thương mại thuần túy sang sản xuất mang tính chất công nghiệp như khu công nghiệp, khu chế xuất, khu công nghiệp cao (KCN, KCX, KCNC) và mang tính tổng hợp sản xuất, kinh doanh, dịch vụ, nghiên cứu khoa học - kỹ thuật, có cả khu đô thị (đặc khu kinh tế, vùng kinh tế tự do, thành phố mở cửa...). Những khu kinh tế tự do mang tính tổng hợp này thường có mục tiêu phát triển bao quát cả về kinh tế lẫn xã hội, tạo thành nơi giao lưu kinh tế của đất nước với bên ngoài. Do đó, vị trí của các đặc khu kinh tế thông thường được các nước thành lập chọn ở các vùng ven biển, các hải đảo, các cửa khẩu biên giới... nơi có điều kiện thuận lợi về giao thông, hàng hải, hàng không, đường bộ; một số quốc gia còn chọn ở những nơi mà họ có thể có lợi thế so sánh nhiều so với trong vùng, khu vực, nơi có những trung tâm phát triển kinh tế quốc tế hoặc có ảnh hưởng thuận lợi đến các vùng xung quanh.

Ở VN, khu thương mại tự do với

MÔ HÌNH MỚI CẦN ĐƯỢC NGHIÊN CỨU, THÍ ĐIỂM Ở VIỆT NAM

hình thức sơ khai (chủ yếu là để buôn bán, trao đổi hàng hóa giữa nước ta với các nước khác) cũng đã hình thành rất sớm. Từ thế kỷ XII, cảng buôn Vân Đồn được thành lập (1149) để buôn bán với nước ngoài, trong đó có Trung Quốc, Nhật Bản, Philippines, Xiêm La... đến thế kỷ thứ XVI khu cảng thương mại Hội An ra đời là nơi giao lưu buôn bán với Bồ Đào Nha, Hà Lan, Nhật Bản, Trung Quốc... Hội An đã trở thành một trung tâm thương mại lớn, một thương cảng sầm uất ở miền trung vào thế kỷ 19. Ở Nam Bộ, từ thế kỷ 17 đã hình thành các trung tâm thương mại lớn buôn bán với nước ngoài như: Cù lao Phố trên sông Đồng Nai, Mỹ Tho trên sông Tiền, Hà Tiên trên bờ Vịnh Thái

Lan... Ngoài ra, theo sử sách ghi lại thì trước thế kỷ thứ 17 ở Việt Nam cũng đã xuất hiện một số trung tâm quan hệ trao đổi buôn bán ở vùng hải đảo, biên giới để trao đổi kinh tế với một số nước như Trung Quốc, Mã Lai, Xiêm La, Nam Dương....

Như vậy, khu kinh tế đặc biệt, hay còn gọi là đặc khu kinh tế đã ra đời hàng nhiều năm nay, nhưng nó thực sự mới trở thành mô hình kinh tế nổi bật vào những năm của thế kỷ 20 này và nhất là trong vài chục năm gần đây mô hình này đã thành công ở nhiều nước trên thế giới, trong đó đáng kể là ở Trung Quốc, đã thúc đẩy được kinh tế-xã hội của đất nước này phát triển tốt.

Trong điều kiện môi trường kinh tế quốc tế đang diễn ra quá trình cải cách sâu sắc. Ở mỗi nước trong từng giai đoạn đã tổ chức từng loại mô hình thích hợp mang sắc thái riêng. Song về bản chất chung ĐKKT vẫn mang những nét đặc trưng sau đây:

- ĐKKT vẫn là một bộ phận không thể tách rời của một quốc gia, tuy chúng có giới hạn trong một khu vực địa lý riêng biệt, có hàng rào giới hạn với các vùng lãnh thổ còn lại của nước sở tại.

- ĐKKT là nơi có môi trường kinh doanh đặc biệt tự do, được hưởng những quy chế riêng, ưu đãi hơn các vùng khác của đất nước.

- Hoạt động trong ĐKKT chủ yếu

PTS. NGUYỄN MINH SANG

là hướng ngoại để thu hút vốn, khoa học-kỹ thuật, phương thức quản lý... của nước ngoài phục vụ cho phát triển kinh tế đất nước hướng về thị trường thế giới.

ĐKKT được thành lập không chỉ vì lợi ích của bản thân nó mà còn vì kế hoạch phát triển của cả đất nước. Kết quả đem lại từ ĐKKT theo vết dấu loang sẽ tác động đến các vùng chung quanh và ra toàn quốc. Vì vậy, hầu hết các nước thành lập ĐKKT đều coi đây là mô hình thí điểm để mở rộng nên thường có tính cân nhắc trong phạm vi nhất định và thường hạn chế về không gian, về quy mô, địa lý, nhưng lại hết sức cởi mở về cơ chế, chính sách kinh tế đối với đặc khu.

Ở Trung Quốc, ĐKKT được bắt đầu

thành lập từ năm 1980. Thẩm Quyến là một đặc khu kinh tế được xây dựng đầu tiên, từ một huyện nằm dọc ven biển (huyện Bảo Sơn); sau đó phát triển ra các nơi khác. Hiện nay Trung Quốc có 5 ĐKKT với tổng diện tích trên 35.000 km², dân số trên 10 triệu người. Có những ĐKKT lúc mới thành lập chỉ khoảng 160 ha (Chu Hải-Quảng Đông) hoặc 250 ha (Hạ Môn-Phúc Kiến). Đến nay, diện tích của các đặc khu này đã mở rộng lên đến 40-50 lần. Năm 1996 các ĐKKT của Trung Quốc đã tạo ra giá trị sản lượng 315 tỷ USD (bằng 3,2% giá trị sản lượng cả nước), xuất khẩu 30 tỷ USD (bằng 20,3% tổng kim ngạch xuất khẩu của cả nước).

Hầu hết các ĐKKT ở Trung Quốc đều xây dựng dọc ven biển, có điều kiện thuận lợi về giao thông quốc tế để giao lưu với thế giới bên ngoài và cả vào nội địa bằng tất cả các phương tiện giao thông. ĐKKT Thẩm Quyến được các

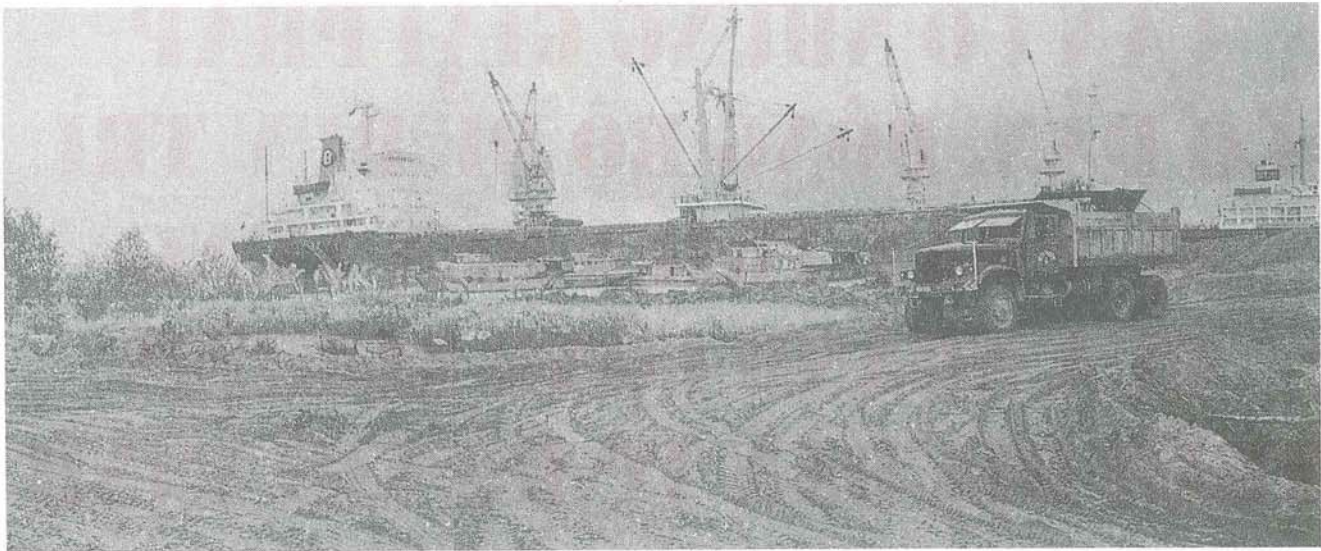
lớn nhất hành tinh. Đặc biệt là do một tinh thần quyết tâm cao độ của các nhà lãnh đạo từ trung ương đến địa phương trong việc hình thành ĐKKT; có sự tin tưởng, phân cấp rộng rãi, trao nhiều quyền hành cho đặc khu và đặc biệt là có một chính sách đặc biệt cởi mở thu hút được các nhà đầu tư từ bên ngoài vào làm ăn với đặc khu.

Kinh nghiệm của mô hình ĐKKT ở Trung Quốc đã cho chúng ta một số bài học quý giá được rút ra từ thực tiễn. Mười bảy năm áp dụng ở một đất nước vốn từ cơ chế kế hoạch hóa tập trung chuyển sang thực hiện quản lý nền kinh tế theo cơ chế thị trường XHCN đã cho chúng ta điều kiện thuận lợi của những người đi sau để nghiên cứu, thí điểm mô hình kinh tế này trong quá trình chuyển đổi nền kinh tế ở VN hiện nay.

Kinh nghiệm ở Trung Quốc và một số nước đã thành lập ĐKKT cho chúng ta thấy rằng muốn thành lập đặc khu

Trong điều kiện phát triển kinh tế đa dạng và cạnh tranh gay gắt như hiện nay thì việc hợp tác và hội nhập với môi trường quốc tế là xu hướng của thời đại. Do đó, việc phát triển kinh tế không chỉ đơn thuần có một mô hình KCN tập trung mà điều kiện chúng ta còn cho phép thành lập một số mô hình kinh tế mới có mục đích, yêu cầu cao hơn, phát triển toàn diện ở một vùng nhất định để phát huy tính đa dạng, tự do cạnh tranh trong sản xuất và kinh doanh mua bán đối với bên ngoài đó là các ĐKKT.

Mô hình ĐKKT ở VN có thể khác ở Trung Quốc về cách làm, về quy mô diện tích, nhưng những đặc trưng chủ yếu của ĐKKT vẫn không có gì thay đổi. Trung Quốc là một đất nước có quy mô diện tích và dân số lớn gấp nhiều lần nước ta. Việc xây dựng 5 ĐKKT với quy mô 35.000 km² chỉ chiếm một tỷ lệ nhỏ so với quy mô của cả nước. Song VN đất hẹp, dân số ít hơn Trung Quốc

chuyên gia kinh tế các nước đánh giá là một đặc khu thành công nhất của Trung Quốc về mọi phương diện. Mới chỉ thành lập sau 17 năm mà ĐKKT Thẩm Quyến từ một vùng hoang vắng dọc ven biển đã trở thành trung tâm kinh tế đứng đầu đất nước Trung Quốc, có tốc độ tăng trưởng GDP bình quân trên 34%/năm, riêng công nghiệp gần 54%/năm. Năm 1996 giá trị sản phẩm công nghiệp của thành phố tăng lên 1500 lần so với lúc chưa xây dựng (1979), số sản phẩm xuất khẩu trên 60% đã đi đến 70 nước trên thế giới. Kim ngạch xuất nhập khẩu tăng bình quân hàng năm khoảng 1,5 lần.

Sở dĩ thành công ở các ĐKKT của Trung Quốc như nhiều nhà kinh tế đánh giá là do có vị trí địa lý thuận lợi, có lực lượng Hoa kiều từ bên ngoài giàu có hỗ trợ, có lực lượng lao động hùng hậu, giá rẻ, có thị trường tiêu thụ rộng

thì có 3 điều kiện không thể bỏ qua, đó là: vị trí, điều kiện kinh tế, điều kiện chính trị-xã hội.

Ở VN, một đất nước mới chuyển đổi từ cơ chế kế hoạch hóa tập trung, quan liêu và bao cấp hoạt động theo cơ chế thị trường theo định hướng XHCN mới được hơn 10 năm qua, một thời gian còn quá ít để chúng ta rút ra được những kinh nghiệm tốt để cải tiến nền kinh tế. Tuy nhiên, trong thời gian qua chúng ta đã có một số mô hình kinh tế mới ra đời như các KCN, KCX xây dựng ở khắp các vùng trong cả nước. Phần lớn các KCN, KCX đều đang trong giai đoạn xây dựng, một số ít đã đi vào hoạt động kinh doanh và đem lại hiệu quả tốt. Ở đây chúng ta chưa đi sâu đánh giá kết quả của các KCN tập trung, bởi vì còn quá sớm để đánh giá một mô hình kinh tế mới ra đời chỉ khoảng được trên dưới 5 năm (nhiều KCN chưa hết thời gian xây dựng cơ sở hạ tầng).

nhiều lần, tình hình kinh tế-xã hội của VN cũng không giống Trung Quốc. Do đó việc học tập kinh nghiệm ở nước bạn là cần thiết, nhưng tính toán quy mô ĐKKT cho phù hợp với điều kiện ở đất nước chúng ta hiện nay và trong tương lai là điều cần suy nghĩ.

Việc ra đời một mô hình kinh tế mới theo kiểu ĐKKT cần được nghiên cứu, chuẩn bị chu đáo về nhiều mặt. Do đó, cần thiết phải có một cơ quan chuyên môn làm đầu mối để phối hợp với các Bộ, ngành chuẩn bị xúc tiến nghiên cứu, đề xuất những vấn đề liên quan đến việc ra đời mô hình này.

Hiện nay, Chính phủ đã có cơ quan chuyên môn theo dõi, quản lý các khu công nghiệp, khu chế xuất, khu công nghệ cao, việc giao thêm nhiệm vụ cho tổ chức này để giúp chính phủ trong thời gian tới là phù hợp.